

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่มีประชากรหลายกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอาศัยอยู่นานนับหลายร้อยปี อาทิ ชาวจีน มอญ อินเดีย ลาวพวน ลาวเวียง ลาวโซ่ง ตลอดจนชาวเขาเผ่าต่างๆ โดยแต่ละกลุ่มเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง ภายใต้อิทธิพลที่แตกต่างกันทางด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ประวัติศาสตร์ และความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษผู้รุ่นปัจจุบัน และมีการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่สะท้อนสำนึกทางชาติพันธุ์ แม้จะอยู่ในพื้นที่ต่างกันก็ตาม วัฒนธรรมเหล่านี้ ได้แก่ ภาษา อาหาร การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนคติความเชื่อในเรื่องต่างๆ ซึ่งอาจมีความสอดคล้องกันบ้าง ในบางท้องถิ่นหรืออาจแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีแบบแผนประเพณีปฏิบัติที่ดำรง แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคมที่นำมาปฏิบัติร่วมกัน สามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือผลิตขึ้นมาใหม่ได้ วัฒนธรรมในสังคมเกิดจากการสื่อสาร การถ่ายทอด ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่งผลให้คนในสังคมมีการยอมรับในวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมใหญ่ (Great Tradition) วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยจะดำรงอยู่ได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น สืบทอดวัฒนธรรมผ่านสื่อพื้นบ้าน ได้แก่ สื่อประเพณี สื่อพิธีกรรม สื่อการละเล่น สื่อดนตรี สื่อนิทาน รวมถึงสื่อสฤทธิและคำพังเพย ทำให้วัฒนธรรมได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของสังคม อีกทั้งสร้างพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในอดีตชนกลุ่มน้อยต่างชาติพันธุ์มักถูกมองจากคนทั่วโลกว่าเป็นกลุ่มคนที่ด้อยพัฒนาที่สุด จัดอยู่ในประเภทกลุ่มคนที่อ่อนแอและทำให้ประเทศด้อยลง เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิเช่น กระบวนการปกครองตนเองเป็นสิ่งที่แบ่งกันชุมชนออกจากสังคมใหญ่ การมีประชากรจำนวนน้อย มีวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างมากจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ มีถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สภาพนิเวศวิทยาที่มีความเปราะบาง และจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนพื้นเมืองที่เป็นเศษส่วนเล็กๆ ของสังคมสมัยใหม่ (Ehrentraut S, 2004)

แม้ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ จนเป็นภูมิภาคที่มีเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้ามากที่สุดแห่งหนึ่ง แต่กระแสความเจริญและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาอย่างรวดเร็วนี้ ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหลายประการ ดังที่กล่าวถึงในบทความเรื่อง “การวัฒนธรรมศึกษา: กระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538:42) กล่าวคือ

1. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมสูญเสีย
2. มีช่องว่างแห่งความยากจน
3. มีความขัดแย้งระหว่างชนเผ่า
4. อำนาจรัฐเข้าไปครอบงำสังคมมากเกินไป
5. มีปัญหาชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นในภูมิภาค เช่น ประเทศพม่า เป็นต้น

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นนโยบายหนึ่งที่ทำให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยสูญเสียไป โดยรัฐบาลไทยพยายามใช้แนวคิดนี้เพื่อทำให้ชนกลุ่มน้อยค่อยๆ เปลี่ยนวิถีชีวิตให้กลมกลืนหรือสอดคล้องกับคนไทยส่วนใหญ่ จนอาจไม่หลงเหลือวัฒนธรรมเดิมอยู่เลย ได้แก่ การประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติ ปี พ.ศ.2456 ที่มีสาระสำคัญกำหนดให้ “ผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรไทยเป็นคนไทย ไม่ว่าจะบิดา มารดาเป็นสัญชาติใด” (ขจัดภัย นุรุษพัฒน์, 2517:52) การที่รัฐบาลให้สัญชาติแก่บุคคลที่เกิดในประเทศไทย ย่อมทำให้ชนกลุ่มน้อยมีความสำคัญว่าเป็นพลเมืองไทย และก่อให้เกิดความผูกพันทางการเมืองและทางจิตใจกับคนไทยจนมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ และต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่างแยกไม่ออก ผลคือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อยสูญเสียไปในที่สุด

อีกทั้งการที่รัฐบาลไทยให้ความสนใจและสนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศ ทำให้หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างเร่งบูรณะฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลดีต่อประเทศไทย แต่ในทางกลับกันวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่นั้น เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนมีความหมายผิดเพี้ยนไปจากเดิม และอาจไม่สัมพันธ์กับความเชื่อหรือบริบทของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย จึงเป็นปัญหาที่สำคัญของท้องถิ่นและของชาติ เนื่องจากวัฒนธรรมเหล่านี้บ่งบอกถึงจิตสำนึกและประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคม การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมจึงทำให้เราทราบถึงทัศนคติ และพฤติกรรมที่แสดงออกแตกต่างกันของคนแต่ละท้องถิ่น วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยจึงเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ ซึ่งไม่อาจทำได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีมรดกทางวัฒนธรรมกระจายอยู่ทั่วประเทศ

ถึงแม้ว่าภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของ “สิทธิ” ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ.2540 มาตรา 46 ที่รับรองถึง “สิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ในการ “อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ” รวมทั้งการรับรองให้สิทธิแก่ “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” โดยให้อำนาจในการ “มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน” (ชลธิรา สัตยวัตนา, 2546:9)

แต่ปัญหาที่ตามมาคือ ภาครัฐยังขาดความเอาใจใส่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้อง อีกทั้งแนวคิดในการสร้างจิตสำนึกของประชาชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังไม่ได้รับการส่งเสริมได้ดีเท่าที่ควร ขาดบุคลากรและงบประมาณ ตลอดจนสื่อมวลชนต่างๆ ยังเผยแพร่คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไม่มากนัก ส่งผลให้วัฒนธรรมต่างชาตินิยมไหลเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เป็นชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์หนึ่งที่ต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมและวัฒนธรรม เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา มีการรับวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีตค่อยๆ สูญหายไปตามกาลเวลา แม้จะมีอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจไว้อย่างเข้มแข็ง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ (Black Tai) หรือ “ไทยทรงดำ” ที่รู้จักกันในนาม “ลาวโซ่ง” “ไทยโซ่ง” เป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ปี พ.ศ.2322 ชนกลุ่มนี้ไม่ใช่คนลาว แต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากจังหวัดเขินเบียนฟู ประเทศเวียดนาม แต่ที่เรียกกันว่า “ลาวโซ่ง” อาจเนื่องมาจากการอพยพผ่านประเทศลาว เข้ามาพร้อมกับลาวในเวียงจันทน์ และลาวเมืองพวน ส่วนคำว่า “โซ่ง” มาจากคำว่า “ซงดำ” หมายถึง ผู้ไทที่นุ่งกางเกงสีดำ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ.2500 มีการใช้คำว่า “ไทยทรงดำ” ขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในภาษาของทางราชการ (มนู อุคมเวช, 2547:1)

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไทยทรงดำรุ่นแรก ตั้งถิ่นฐานที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ใกล้กับทะเล สภาพภูมิอากาศจึงไม่เหมาะกับการดำเนินชีวิต ไทยทรงดำจึงย้ายมาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งที่อำเภอเขาชัย เพราะพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ดอน มีลำธาร ป่าไม้และภูเขามาก ลักษณะภูมิประเทศคล้ายถิ่นฐานเดิมของไทยทรงดำในเวียดนาม อีกทั้งยังอยู่ใกล้กับพระนคร ทำให้สะดวกแก่การควบคุมดูแล เป็นสาเหตุที่ทำให้ไทยทรงดำอพยพมาอยู่รวมกัน ในจังหวัดเพชรบุรีทั้งหมด อำเภอเขาชัยจึงเป็นศูนย์กลางชุมชนไทยทรงดำที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ และเปรียบเสมือนแผ่นดินแม่ของไทยทรงดำในประเทศไทย (สุมิตร ปิติพัฒน์และเสมอชัย พูลสุวรรณ, 2540:6-7)

เมื่อสังคมมีความเจริญขึ้น คนในพื้นที่เริ่มหนาแน่น ทรัพยากรท้องถิ่นและพื้นที่ทำการเกษตรลดลง ไทยทรงดำรุ่นก่อนต้องอพยพจากจังหวัดเพชรบุรี เพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ประกอบกับความต้องการกลับไปยังบ้านเกิดของตนที่เวียดนาม ทำให้ปัจจุบันมีชุมชนไทยทรงดำกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ สืบเกิดได้จากเส้นทางการอพยพขึ้นไปทางเหนือของประเทศไทย (แผนภาพที่ 1) จังหวัดที่มีชุมชนไทยทรงดำอยู่หนาแน่น ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี เลย พิจิตร พิษณุโลก กำแพงเพชร เป็นต้น (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2540:5-6) ไทยทรงดำจึงมีความเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันกับไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี

แผนที่ประเทศไทย : 76 จังหวัด

แผนภาพที่ 1 แผนที่การอพยพของชาวไทยดำในประเทศไทย

ที่มา: มนุ อุคมเวช, 2547:89

จากข้อมูลทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ.2550 อำเภอเขาย้อยมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 37,397 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นไทยทรงดำร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด นอกนั้นเป็นคนไทยพื้นเมือง คนจีน ลาวเวียง และลาวพวน อำเภอเขาย้อยจึงได้ชื่อว่า “เมือง 3 ลาว” โดยมีแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่ คือ ชุมชนไทยทรงดำ ซึ่งเป็นชุมชนที่อาศัยกระจายอยู่ในทุกตำบลของอำเภอเขาย้อย โดยตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเพชรบุรีมานานกว่า 200 ปี (ถนอม คงอิมละมัย, 2544)

ชุมชนไทยทรงดำมีวิถีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย ความสัมพันธ์ภายในชุมชนค่อนข้างเข้มแข็ง เนื่องจากมีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นในเรื่องการแต่งกาย ผู้หญิงไทยทรงดำมีทรงผม 10 แบบ แต่ละแบบบ่งบอกระดับอายุ มีภาษาพูด ภาษาเขียนไทยดำ โครงสร้างบ้านเรือนแบบลาว ระบบความเชื่อและสำนึกทางชาติพันธุ์ได้รับการถ่ายทอดในรูปของวรรณกรรมท้องถิ่น สื่อสารในลักษณะตำนาน เรื่องเล่า นิทานปรัมปรา อาศัยสัญลักษณ์และพิธีกรรมในระบบวัฒนธรรมชุมชนเป็นพื้นฐาน ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กันในชุมชน การจัดลำดับชั้นทางสังคมสะท้อนถึงระบบการปกครองและการเคารพผู้อาวุโส การนับถือผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษสะท้อนโครงสร้างสังคมที่เน้นการแต่งงานภายในกลุ่ม (Endogamy) ทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแบบเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น

แม้ความเจริญได้เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ถ่ายทอดสู่เด็กรุ่นใหม่ผ่านระบบการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา การรับรู้ข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ภายในชุมชน จะทำให้ไทยทรงดำมีการปรับเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรมของตนไปบ้าง เช่น การนับถือพุทธร่วมกับการนับถือผี การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ลักษณะบ้านเรือน ภาษา การแต่งกาย เปลี่ยนแปลงไปตามแบบสมัยใหม่มากขึ้น แต่ไทยทรงดำในอำเภอเขาย้อยยังมีการประกอบพิธีกรรมสำคัญภายในชุมชน และรู้จักปรับตัวโดยนำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ผ่านสื่อให้ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป

ไทยทรงดำมีการร่วมกันทำกิจกรรมภายในชุมชนทั้งในรูปของพิธีกรรม ประเพณีสำคัญต่างๆ มากมาย รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้า ไทยดำ การรวมกลุ่มศิลปะการแสดง การจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของชุมชนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนไทยทรงดำมีความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีการเรียนรู้การบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วย

ตนเอง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สร้างความสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนไทย ทรงค่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน แล้ว ยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมไทยทรงค่าให้มีการสืบทอดต่อไป รวมทั้งสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ของไทยทรงค่าในประเทศกับไทยทรงค่าในต่างประเทศ

ทั้งนี้การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จะต้องคำนึงถึงความต้องการของคน ในชุมชนเป็นหลัก เพราะเป็นเจ้าของวัฒนธรรมอย่างแท้จริง การจะพัฒนาหรือดำเนินกิจกรรมใดๆ จึงต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของชุมชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ให้ความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการให้ “คน” เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนาให้เต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ควบคู่กับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2541) ซึ่งผู้นำท้องถิ่นจะสามารถบริหารจัดการและริเริ่มโครงการต่างๆ ได้ตรงกับ ศักยภาพของคนภายในชุมชน เป็นแนวทางที่จะนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

“การสื่อสาร” นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของการมี ส่วนร่วมในระดับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกัน สร้างจิตสำนึกและ ความผูกพันในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งการที่สมาชิกในชุมชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมด้าน วัฒนธรรมนั้น ย่อมต้องมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างความรู้สึกรับ ผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในสังคม และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ทำให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต

การสื่อสารกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะการสื่อสารเกิดขึ้น ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการสื่อสาร และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม การสื่อสารของสมาชิกของสังคม ขณะเดียวกันการสื่อสารก็เป็นเครื่องมือในการทำให้วัฒนธรรม ดำรงอยู่ได้ ซึ่งตามหลักแนวคิดของ “การสื่อสารเพื่อพัฒนาวัฒนธรรม” นั้น การสื่อสารยังทำหน้าที่ ในการเผยแพร่วัฒนธรรมของคนเฉพาะกลุ่มเฉพาะที่ให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในสังคม สร้าง ความเป็นปึกแผ่นระหว่างคนในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์อย่างหนึ่งของการพัฒนาประเทศ (ปรมะ สตะเวทิน, 2546:160)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสนทนาได้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคม โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อว่าปรัชญาการสื่อสารในเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม กระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกำหนด ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการ ดูแลและตรวจสอบโครงการที่เกี่ยวข้อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549)

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชน ให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น จะต้องมีการมี “ผู้นำ” ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน โดยมีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เผยแพร่วัฒนธรรม บริหารจัดการชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งจะต้องเป็นผู้นำที่ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากคนในท้องถิ่น รู้จักนำศิลปะและทรัพยากรของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนา อนุรักษ์ และสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

จากรายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง” ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) เพื่อสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นโดยสัมภาษณ์บุคคล 3 กลุ่มคือ ผู้นำชุมชน กลุ่มสมาชิก และเจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐและเอกชน ในชุมชนทั้งหมด 23 ชุมชน พบว่า องค์ประกอบสำคัญของปัจจัยภายในที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ ผู้นำชุมชน และมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น เกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ผู้นำจึงนับว่ามีความสำคัญและมีบทบาทต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

และจากการศึกษาวิจัยของกาญจนา แก้วเทพ (2543) เรื่อง “สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้” ได้ประมวลผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนชนบทของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า “สื่อบุคคลท้องถิ่น” เป็นผู้ที่บทบาทมากที่สุดในการสื่อสาร และสื่อบุคคลท้องถิ่นมีประสิทธิภาพดีกว่า “สื่อบุคคลภายนอก” เพราะเข้าใจสภาพของชุมชน เป็นผู้รู้ถึงความเป็นไปภายในชุมชน เข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนได้ดี

นอกจากนี้จากการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ได้สรุปผลงานการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์โซ่งหรือไทยทรงดำว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 70 รายการ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 46 รายการ นอกนั้นเป็นผลงานการศึกษาด้านต่างๆ อีก 24 รายการ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์โซ่งมีอยู่ในเอกสารประเภทหนังสือและบทความ งานประเภทวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยมีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของนักวิชาการมากกว่านักศึกษา รายงาน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา มีน้อยมาก ถ้าเปรียบเทียบกับชนกลุ่มอื่นๆ นับเป็นลำดับที่ 5 รองจากกลุ่มไทยลาว ไทยหลายกลุ่ม ไทยยวน และไทยลื้อ (สุริยา รัตนกุล, 2543:48) การศึกษาด้านการสื่อสารและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำจึงยังไม่ปรากฏชัดเจน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาข้อมูลที่เป็นภูมิหลังของวัฒนธรรมไทยทรงดำ และความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำในปัจจุบัน รวมถึงการศึกษารูปแบบการสื่อสารของคนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ บทบาทของผู้นำในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ และปัจจัยที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เพื่อส่งเสริม พี่นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำไม่ให้สูญหายไป และเสริมสร้างเครือข่ายการสื่อสารทางวัฒนธรรมของคนไทยทรงดำให้เพิ่มมากขึ้น

ปัญหานำการวิจัย

1. ชุมชนไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำอย่างไร
2. รูปแบบการสื่อสารอย่างไรที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
3. ผู้นำมีบทบาทอย่างไรในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
4. ปัจจัยใดบ้างที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำในชุมชนไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารของคนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
3. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ชุมชนไทยทรงดำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 ในตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
2. ขอบเขตด้านประชากร คือ คนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ และผู้นำของชุมชนไทยทรงดำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับและนับถือจากคนในชุมชน

คำจำกัดความในการวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของคนไทยทรงดำ ได้แก่ การแต่งกาย ทรงผม ภาษา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุน ส่งเสริม ถ่ายทอดและปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน

คนไทยทรงดำ หมายถึง บุคคลที่มีบิดา มารดาหรือบรรพบุรุษเป็นไทยทรงดำ มีการยึดถือปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาแบบไทยทรงดำ

บทบาท หมายถึง ลักษณะที่บ่งบอกถึงการกระทำที่ผู้นำในชุมชนดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับและนับถือจากคนในชุมชน และมีการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม หมายถึง สิ่งสำคัญที่ทำให้คนไทยทรงดำเข้าร่วมในกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง ลักษณะของการสื่อสารที่คนไทยทรงดำใช้ในการติดต่อระหว่างกัน เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนอื่นๆ
2. เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพของผู้นำในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. เพื่อเป็นแนวทางการวางแผนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการธำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น